

LBRIS

We know
books

Paul-Claude Racamier

**PERVERSIUNEA
NARCISICĂ**

Traducere din limba franceză de
Ioana Medeş

p h i l o b i o

LES PERVERSIONS NARCISSIQUES

Paul-Claude Racamier

© 2012, 2023, Editions Payot & Rivages

PERVERSIUNEA NARCISICĂ

Paul-Claude Racamier

ISBN: 978-630-6614-15-8

© 2024 – Editura PHILOBIA

internet: www.philobia.com
e-mail: contact@philobia.com**Editor: Bianca Biagini***Traducător: Ioana Medeș**Redactare: Bianca Biagini**Corectură: Oana Tăranu**DTP: Gabriela Căpitănescu**Copertă: Cătălin Furtună***Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**
RACAMIER, PAUL-CLAUDE**Perversiunea narcisică / Paul-Claude Racamier; trad. din lb. franceză de
Ioana Medeș. – București: Philobia, 2024**

ISBN 978-630-6614-15-8

I. Medeș, Ioana (trad.)

159.9

CUPRINS

NOTA EDITORULUI	7
PREZENTARE	9
CAPITOLUL ÎNTÂI. Perversiunile narcisice	11
Dinamica perversă	11
• De la „momentul” pervers la perversiune deplină: un spectru	11
• Propulsie: seducția narcisică și apărarea „trans-acțiune”	12
• Doliu, clivaj și proiecție: trei evacuări	13
• Trei etape, pentru mai multe obiective, într-o singură traiectorie	14
• Mișcarea perversă între apogeu și cădere	15
• Definiție	16
Despre perversiunea narcisică	17
• Preambul	17
• Niveluri și destine	19
• Surse de perversiune narcisică	21
• Trăsături ale perversiunii narcisice	22
• Perversiunea cu scopul de a descalifica	24

• Obiectul perversiunii narcisice.....	26
• Discurs și adevăr în perversiunea narcisică	27
• Contratransfer și terapie.....	29
Gândirea perversă.....	31
Complemente clinice.....	36
• Despre paranoia	36
• Nebunie narcisică.....	41
• Simple mișcări perverse	46
AFORISME.....	48
NOTE	51
CAPITOLUL II. Nucleele perverse.....	59
Prezentare	59
Organizare	61
• Constituție	62
• Mecanisme.....	63
Dezvoltare.....	64
• Acțiuni centripete (sau atractive).....	65
• Acțiuni centrifuge (sau repulsive)	67
Metode și scopuri.....	69
• Efecte	69
• Scopuri	71
• Încheieri	72

AFORISME.....	75
NOTE	76
• Reflectări asupra nucleului la nivel de individ	76
• Clarificări retrospective asupra nucleului individual.....	78
• Strategia cucului.....	80
• Nebunie în doi și nucleu pervers	83

O voi prezenta în mai multe etape:

- în dinamica sa esențială (conform unei conceptualizări pe care am dezvoltat-o recent);
- în traducerea sa clinică (bazată pe o lucrare de acum câțiva ani, refăcută și apoi completată);
- și, în sfârșit, în expresia sa tipic micro-socială: cea a nucleului pervers.

CAPITOLUL ÎNTÂI

Perversiunile narcisice

DINAMICA PERVERSĂ

De la „momentul” pervers la perversiune deplină: un spectru

Cel mai important lucru în perversiunea narcisică este dinamica care o animă și din care se hrănește. Vom clarifica acest lucru, dar am putea la fel de bine să o spunem de la bun început: această mișcare are destine diverse. Ea poate fi doar un moment în viață, prinzând contur în cazul unei dezordini sau al unei crize psihice, înainte de a ceda. În loc de perversiune, mai degrabă vorbim de o *revoltă perversă*, care se produce sub impactul angoasei narcisice a unui Eu aflat în punctul de a se pierde, sau a angoasei libidinale a unui subiect care deplânge pierderea obiectului iubirii sale.

Alte mișcări perverse apar la pacienții psihotici, în momentul în care aceștia pierd obiectul delirului lor; observ și semnale de multă vreme acest lucru.

Altceva se întâmplă atunci când mișcarea perversă se înrădăcinează și se organizează; mai mult decât atât, ea reușește să facă acest lucru numai dacă sunt îndeplinite, simultan, mai multe *condiții* de diverse feluri: unele de fond și altele de circumstanță,

unele personale și altele „situaționale”, căci este adevărat că, pentru a realiza pe deplin o perversiune narcisică, trebuie să existe atât necesitatea profundă, cât și oportunitatea de a o face.

Cel mai spectaculos este momentul pervers; dar realizarea deplină nu se găsește decât în perversiunea organizată, care atinge perversitatea morală: acolo vom colecta cele mai detaliate descrieri.

Câți perversi potențiali sau parțiali, perversi trecători sau nereușiți sunt necesari pentru un singur pervers desăvârșit: nimeni nu ar putea și nu va putea vreodată spune.

Și să recunoaștem: un dram de perversiune narcisică nu face rău nimănui, ba chiar este esențială pentru supraviețuirea socială a fiecăruia...

Propulsie: seducția narcisică și apărarea „trans-acțiune”

Așa cum se întâmplă (se pare) și în cazul lansării unei rachete, pentru a iniția un comportament pervers, trebuie să se combine strâns două forțe motrice: o puternică rezervă de *seducție narcisică* niciodată cu adevărat estompată, ci dimpotrivă, întotdeauna activă, și o *necesitate defensivă* puternică și organizată în mod specific.

Nu este nevoie să ne oprim asupra seducției narcisice: știm totul despre ea și vom reveni în scurt timp asupra ei.

Dar dacă dorința de a plăcea în mod narcisic poate genera grandomanie atunci când avem de-a face cu o persoană slabă din fire, vedetism la cineva care reușește sau psihotism la unii care eșuează, tot nu este suficient pentru „a fabrica” un pervers.

Este în continuare necesară o apărare specifică. Această apărare va fi de așa natură încât să funcționeze, în slujba narcisis-

mului subiectului, împotriva unui proces psihic amenințător și temut, de doliu sau de conflict intern.

Acest proces va fi negat imediat. Odată supus negării, el va fi expulzat către alții, în virtutea unor puternice manevre de acțiune. Astfel, apărarea subiectului va fi blocată; restul va fi treaba celor din jur.

Așadar, mișcarea perversă este implementată. Rămâne să fie dusă la îndeplinire.

Punerea în aplicare a seducției narcisice, supraevaluarea Eului, erotizarea sistemului defensiv, plăcerea obținută atât din supraevaluarea Eului, cât și din înfrângerea obiectelor folosite ca zăvoare și mijloace de validare, și astfel discreditate ca persoane: iată ce completează mișcarea și o propulsează până la perversiune.

Doliu, clivaj și proiecție: trei evacuări

Din câte știu eu, există trei tipuri de exporturi defensive care contribuie la crearea unei mișcări perverse.

- *Doliul și depresia*, combinate și apoi expulzate¹. Constă în expulzarea, prin intermediul dilemelor și al altor discalificări active, a durerii doliului care a fost respins, negat, desfigurat, degradat și în cele din urmă transferat;
- *Clivajul colmatat*². Să ne amintim cum „falsa inocentă” își lasă „capsată” breșa internă de grija unui anturaj sedus și siderat;
- *Proiecția paranoidă*: vom vedea acest lucru foarte curând, dar știm deja că aceasta constă în faptul că proiectantul își

¹ Vezi Paul-Claude Racamier, *Le génie des origines. Psychanalyse et psychose*, Paris, Payot, 1992, prima parte: „Autour du deuil”.

² *Ibid.*, partea a treia: „În jurul negării”.

îndreaptă atenția asupra unei „victimă”, care va deveni ținta veninului.

Trei etape, pentru mai multe obiective, într-o singură traiectorie

Nu va fi de prisos să „filmăm” din nou traiectoria mișcării perverse.

1. Un subiect, sau un cuplu, sau o familie, sau chiar un „nucleu” de persoane reușesc să facă în așa fel încât o altă persoană să acționeze ca un complement operativ al defensei sale – o apărare dotată cu un potențial narcisic ridicat.
2. Acest sistem defensiv acționează asupra celor din jur și, prin intermediul lor („extra-acționează” sau „trans-acționează”), se instalează și se răspândește: se formează *un sălaș într-un spațiu psihic transgresat*.
3. În acest sistem se instalează supraevaluarea narcisică, această moștenitoare insașiabilă a seducției narcisice primare.

Astfel, sunt atinse două scopuri: *expulzarea* în afara sinelui (sau a familiei) a durerii și a conflictelor care au fost negate și respinse; și creșterea propriei *valori narcisice* în detrimentul celorlalți.

Acestei evadări majore, acestei imense puneri în valoare, se alătură alte două obiective și mai profunde:

- una este *secarea invidiei*, prin exercitarea exploatării (aici, evident, invidia trebuie înțeleasă în sensul foarte puternic pe care Melanie Klein a știut să-l dea acestui termen și acestei noțiuni);
- cealaltă este dobândirea, de către pervers sau perversi, a unei duble *imunități*: conflictuală și obiectală. Oricine

ajunge în punctul de pervertire narcisică a reușit (poate...) să se imunizeze simultan împotriva propriilor dureri și tensiuni interne (care sunt anti-narcisice, pentru că produc răni narcisice) și împotriva atracției obiectului (care este, de asemenea, anti-narcisică, pentru că este „solicitanță” și plină de invidie, ea însăși rămânând dovada unei „insuficiențe de sine intolerabile”).

Mișcarea perversă între apogeu și cădere

În încercarea de a înăbuși ceea ce am numit „suferință de obiect”, pentru a alunga această insuficiență intolerabilă menționată și, în sfârșit, pentru a scăpa de doliul original întâlnit la începutul acestei lucrări, narcisismul perversului trasează o traiectorie care îl poartă, dincolo de propriul psihic, în vânătoarea de obiecte-pradă.

Obiectul? Nu va fi iubit. Va fi folosit. Țintuit de sarcinile care îi sunt impuse, solicitat, exploatat, descalificat, nu va mai avea nimic de invidiat odată ce va fi – crede perversul – golit, depășit și redus la utilitate.

Astfel, mișcarea se realizează în convingerea tipic perversă de a lua de la toată lumea și de a nu datora nimic nimănui.

Mișcarea perversă produce cea mai insidioasă dintre traiectoriile interactive (intraactive) pe care le-am studiat atât de mult în *Le génie des origines*. Mai trebuie să adăugăm o altă trăsătură esențială.

Atașat de ideea că nu datorează nimic nimănui, perversul narcisic, mai mult decât oricine altcineva pe lume, ajunge să depindă de mediul său, de circumstanțe și de oportunități. Căci, după cum am văzut, mișcarea perversă nu este completă decât prin contribuția involuntară, dar activă și necesară, a celor din

jurul său. Din acest punct de vedere, circumstanțele ocazionale, un mediu favorabil, un teren fertil sunt absolut esențiale pentru realizarea perversiunii. Fără astfel de circumstanțe, mișcarea perversă se epuizează, și se epuizează cu atât mai mult cu cât, propulsându-se spre ceea ce crede că sunt culmile, perversul aflat la putere se privează de orice creativitate personală.

De aceea, traiectoria pe care am trasat-o rareori ajunge la destinație; de aceea este presărată cu ratați care rămân în impas sau cu infirmi care s-au trădat pe ei înșiși.

Perversiunea în amploarea ei deplină, cea înscrisă în caracter – și, ca să spunem așa, „încaracterizată” – este cea care ne va reține acum atenția.

Definiție

În acest punct, ne permitem să oferim o definiție care este probabil completă. (Vom vedea ceva mai târziu că această definiție nu se impune la o primă vedere; dar nu va fi fost ea oare rodul unei elaborări progresive?)

1. *Mișcarea perversă narcisică*: un mod organizat de apărare împotriva suferințelor și contradicțiilor interne și de expulzare a acestora pentru a fi incubate în altă parte, în același timp supraevaluându-se, totul pe seama celorlalți și nu doar fără efort, ci chiar cu plăcere.
2. *Perversiunea narcisică*: rezultatul și destinația mișcării perverse.
3. *Scurtă definiție*: un mod particular de a se proteja de conflictele interne autovalorizându-se pe seama celor din jur.

DESPRE PERVERSIUNEA NARCISICĂ

Preambul

Încă nouă, puțin cunoscută, uneori prost primită (pentru că narcisismul apare aici în lumina sa cea mai puțin favorabilă) și totuși necesară, noțiunea de perversiune narcisică se situează atât la o răscruce, cât și la o extremitate: o răscruce între intrapsihic și interacțiune, între patologia individuală și cea familială a narcisismului, și la extremitatea traiectoriei mereu explorate, reluate și precizate între psihoză și perversiune.

(Să le amintim încă o dată, dintre toate lucrările lui Freud, pe cele cu privire la fetișism: 1927, 1938³. În termeni concisi, el face loc – un loc care nu va înceta să crească ulterior – negării și clivajului: negarea castrării și clivajul Eului. De aceste mecanisme leagă el originea fetișismului erogen. În mod remarcabil, în jurul acestei negări el face legătura între perversiunea fetișistă și psihoză).

Va fi totuși necesar un drum lung pentru aprofundarea și clarificarea acestor linii mari. Vom vedea că în această perversiune nonerogenă, care este perversiunea narcisică, în care obiectul este tratat nu ca o persoană, nici ca o amuletă, ci ca o ustensilă, operează un tip particular de negare.

Din același motiv profund, *cea mai completă formă de perversiune narcisică este numai acțiune și foarte puțină fantasmă*: ce rost are fantasma, când nu există un obiect real?

Într-o primă abordare, perversiunea narcisică se caracterizează, pentru un individ, prin nevoia și plăcerea prevalentă de a se pune în valoare pe sine, pe seama celorlalți.

Este o plăcere specifică. Nu este erogenă, chiar dacă aspectele de perversiune sexuală sunt adesea, dacă nu întotdeauna, asoci-

³ „Fetișismul” (1927), „Clivajul eului în procesul de apărare” (1938).

ate cu ea. Această plăcere este obținută prin manevre și comportamente organizate în mod pragmatic, în detrimentul unor persoane reale. În ceea ce privește nevoia care stă la baza acestei perversiuni, sursele sale inconștiente, cu siguranță complexe, parțial pulsionale („parțial“ este de două ori cuvântul potrivit aici), sunt în mod fundamental contradepresive și anticonflictuale.

Cu siguranță, perversiunea narcisică este o perversiune. (Acest lucru nu înseamnă însă că orice perversiune este perversiune narcisică.) Printre perversii narcisici, se numără impostorii, escrocii și mistificatorii (toți aceștia fiind subiecte ale excelențelor lucrări psihanalitice ale lui Phyllis Greenacre și Janine Chasseguet-Smirgel); cu toate acestea, dacă în fiecare pervers narcisic există un impostor care doarme (sau care stă la pândă), acesta nu se află întotdeauna în centrul scenei sociale.

Aici pot fi făcute două remarci:

1. Există, fără îndoială, legături între perversiunea narcisică și *psihopatie*, dar acestea sunt complexe: este adevărat că între cele două concepte clinice, numai cel al perversiunii rezistă; tot acesta este singurul care își datorează locul doar cercetării psihanalitice. (Cât despre psihopatie, știm măcar la ce se referă?)
2. Am citat două lucrări psihanalitice. Mai adaug și lucrarea lui Pasche privind definirea perversiunii⁴. Nu prea mai există altele, în afară de Alberto Eiguer și, mai recent, Roger Dorey.
3. Este destul de clar că defensiva narcisică, singură, nu echivalează cu perversiunea; ea poate fi asociată, mai mult sau mai puțin convenabil, cu nevroza.

⁴Francis Pasche, „Définir la perversion“, *Revue française de psychanalyse*, 47 (1), 1983, p. 396-402.

Niveluri și destine

Este de la sine înțeles că pot fi distinse diferite planuri sau niveluri în cadrul perversiunii narcisice.

Și pentru început: nimeni nu se poate lăuda (narcisic...) de a fi pentru totdeauna și complet lipsit de orice urmă de perversiune narcisică. Este vorba de o tendință *universală*, cu siguranță de origine timpurie, și tocmai acestui fapt i se datorează includerea noțiunii printre conceptele psihanalitice demne de luat în considerare: în ochii psihanalizei, așa cum am văzut deja, nimic nu are importanță în psihopatologie dacă nu există în sfera universală, măcar în stadiu incipient.

Există apoi faze sau momente de perversiune narcisică. Mișcarea perversă este mai mult sau mai puțin intensă, mai mult sau mai puțin de durată; nu este neapărat inveterată. În unele cazuri, ea constituie un răspuns la o situație conflictuală, dure-roasă sau depresivă. Atunci se observă cel mai clar două fenomene pe care le-am descris în altă parte: evitarea doliului prin extruziune (adică prin exportul, pe spinarea altora, a doliului personal negat anterior și apoi desfigurat); și obturarea perversă a angoaselor psihotice (un avatar, deloc rar, al *psihozelor în curs de cicatrizare*).

În final, există *organizările* narcisice perverse: în general persistente (vom vedea mai târziu de ce) și cu diferite grade de „succes“ sau finalitate; și asta, până la culmi pe care numai marii impostori le pot atinge.

Care sunt *destinele* acestor planuri diferite?

Curentul pervers universal este menit să se integreze în organizarea pleneră a relației de obiect; el poate să repara doar întâmplător. Fazele sau formațiunile perverse, încă foarte apropiate de psihoza sau depresia pe care urmăresc să le evite, sunt fără îndoială cele în care se vede cel mai bine mișcarea perversă –

chiar dacă incomplet finalizată. Organizările perverse sunt, în mod evident, cele mai reușite organizări de acest gen. Nu este deloc surprinzător, așadar, că se încearcă înțelegerea perversiunii în punctul ei culminant.

Există cu siguranță două versiuni calitativ distincte ale perversiunii narcisice.

Una, cea mai înverșunată, cea mai agresivă, cea mai otrăvitoare, cea mai acerbă, este mai aproape de paranoia și de psihoza pasională. Este mai frecventă la femei – cele pe care eu le numesc faloide.

Cealaltă, cea mai avantajoasă și mai plină de suficiență, este mai aproape de narcisismul grandios. Este întâlnită în special la bărbați.

În ceea ce privește originea acestei diferențe, ea are legătură cu destinul complexului de castrare: îl vom regăsi puțin mai departe, în lucrarea de față.

Bineînțeles, de dragul clarității, voi descrie perversiunea narcisică în forma sa cea mai completă. Mă voi concentra, în principal, asupra așa-numitei versiuni avantajoase. În ceea ce privește versiunea pasională sau faloidă, care este, fără îndoială, formidabilă, am discutat-o deja în unele dintre lucrările mele anterioare⁵. Într-o zi, vor mai fi multe de spus pe această temă. Și în special următorul lucru: *mama* narcisică faloidă este, bineînțeles, o femeie castratoare, profund odioasă, constant în pragul unei depresii pe care o evită, lacomă să-și posede prada până la moarte și capabilă să își folosească propriii copii drept ostatici, instrumente de răzbunare și proiectile ghidate.

⁵ Paul-Claude Racamier, „Esquisse d'une clinique psychanalytique de la paranoïa”, *Revue française de psychanalyse*, 30 (1), 1966, p. 145-172 și *Les Schizophrènes*, Paris, Payot, colecția „Petite Bibliothèque Payot”, 2001.

Încă o întrebare: unde sunt întâlniți perversii (narcisici)? Foarte puțini la noi în cabinet: un pervers nu vrea să fie tratat decât dacă nu este suficient de pervers. Și mai puțin pe divanul psihanalistului: abordarea psihanalitică și panta perversă sunt antinomice. (Totuși, există câțiva perversi atrași de tendințele psihanalitice, pentru penaj și pentru poleiala pe care cred că le vor găsi acolo, și dacă e posibil, fără să se implice prea mult.) Îi întâlnești însă în viața reală, unde este mai bine să nu ai de-a face cu ei. Și în familii; printre părinți (și nu doar mamele psihoticilor), sau chiar în familii întregi care trăiesc între modul psihotic și cel pervers. Vom reveni asupra acestui aspect când vom vorbi despre „nucleele perverse” (capitolul II).

Surse de perversiune narcisică

Originea perversiunii narcisice se găsește în megalomania infantilă și primitivă universală. Atât conceptul, cât și ceea ce conținează el în realitatea clinică se situează, prin urmare, în firul – cu care suntem familiarizați – seducției narcisice.

O seducție narcisică perpetuată, dar dureroasă, duce la psihoză. Seducția narcisică asociată cu autoerotismul (și cu unele pulsiiuni parțiale) duce la perversiune narcisică.

Așa cum am arătat în cazul impostorului și al escrocului (Greenacre și Chasseguet-Smirgel), la perversul narcisic se constată prevalența și permanența iluziei active de a-l înlocui *cu adevărat* și fără consecințe în fața mamei, pe tată, care este eliminat atât în gânduri, cât și *în fapt*.

În plus față de evacuarea tatălui, evitarea complexului Oedip, desființarea Supraeului, seducția narcisică adaugă, ca bonus major, tentativa de *imunitate conflictuală*.

Această *imunitate conflictuală* este dobândită cu prețul „*imunității obiectale*”. În perversiunea narcisică vor fi, evident, puse în